

Berényi Mihály

Meddig tömörítsünk?

Sietős mai világunkban nincs idő a locsogásra, ezért aztán tömörítünk. A módszerek sokaságából hármat választottam. Nevük nem tudományosan komoly, inkább játékos.

SZÓVONATOSDI Szakszerűbben: többszörös szóösszetétel. Nézzük meg, milyen ez a gyakorlatban.

PÉLDA

Vírus antitest titer meghatározás.

Az író az olvasó szakértelmére bízta a négy „vagonból” álló „vonat” tagolását. *Vírusantitest-titermeghatározás? Vírusantitesttiter-meghatározás?* Elsőre ki sem tudtam olvasni. Inkább a szerkezetes megoldást javaslom: *Vírusantitest-titer meghatározása*. Vannak hosszabb „vonatok” is.

PÉLDA

Vékonybél nyálkahártya szövettellel a betegek 80%-ában lehet teljes vagy részleges bélbolyhosorvadást kimutatni.

A mondat érthető. Akkor mi a bajom? Ebben sincs kötőjel. A „vonatot” alkotó hat „vagon” összekapcsolásával nem bajlódott az író. Az egybeírást is választhatta volna (*vékonybélnyálkahártyaszövetvétel*), ez lenne a legtömörebb, igaz, még rosszabb is. Ilyen esetekben a szabályos írásmódot sem javaslom (*vékonybélnyálkahártya-szövetvétel*). Áttekinthetőbb a kissé hosszabb körülírás (*a vékonybél nyálkahártyájából vett szövetben*). Az így megmaradt kötőjelet nem tudjuk felhasználni a mondat második felében sem, ám a teljes egybeírásra ügyelni kellene (*bélbolyhosorvadás*). Az orvosoknak szánt mondat kezdődhetett volna így is: *Vékonybélbiopsziával...*

ÉS-MEGTAKARÍTÁS Akadémiai szinten és az OTKA-val kezdődött: a *kutatás és fejlesztésben az és-t* fölöslegesnek vélte valaki, megalkotta a *kutatás-fejlesztést*. Fülünk nem érzékeli a kötőjelet, ezért félrehallja: *kutatásfejlesztést* ért, vagyis a *kutatásnak a fejlesztését*. Ez pedig mást jelent. A tömörítésből csalás lett. A jó példa ragadós, jöttek az epigonok.

PÉLDA

A vastag-végbélrák belgyógyászati-onkológiai kezelésének irányelvei.

Igazán alig lett volna hosszabb a helyes mondat: *A vastag- és végbélrák belgyógyászati, onkológiai kezelésének irányelvei.*

PÉLDA

A 85 év feletti betegek gyógyítási eredményeit vetették össze a 65 évesnél fiatalabb vastag-végbélrák-operáltak adataival.

Nem kötözködnék, ha a mondat így végződne: *...fiatalabb, vastag- vagy végbélrák miatt operáltak adataival*. A tömörítés újságíróknak is megtetszett.

PÉLDA

A harmadik pedig a vastagvégbélrák szűrése, ami a székletben előforduló emberi vér kimutatásán alapul.

Attól most eltekinthetünk, hogy az *ami* helyén az *amely* jobban mutatott volna. Az *emberi* jelző szerepeltetése nem tömörítésellenes: van, aki szereti a bifszettek.

PÉLDA

Kísérleti jelleggel folyik a gyomor-bélrendszeri eredetű vérzések szűrővizsgálata a vastag-végbélrák felkutatására.

A mondat egyik csiszolt változata ez: *Kísérleti jelleggel folyik a gyomor- és bélrendszerből eredő vérzések szűrővizsgálata a vastag- és végbélrák felkutatására*. A vastag- és végbélrák további változataiból (*vastag/végbélrák, vastag végbélrák*) a tanulóknak olvasó arra következtet, hogy kell lennie *vékony végbelünknek*, és biztosan van *vékony végbélrák* is. Tanulság: a tömörítések becsaphatnak.

BETŰSZÓSDI Ebben a játékban a tömörítés célja: annyi betűszót használj, hogy rajtad kívül senki ne értsen meg. Érdemes már a címben sok rövidítést elhelyezni.

PÉLDA

SEGÍT-E AZ IMA AZ ACS DIFFERENCIÁL DIAGNOSZTIKÁJÁBAN?

Segít-e az ima? Ezt a kérdést tettem fel a Google-nak, és ezzel a nagybetűs címmel válaszolt. Mi vagy ki lehet az ACS? Foglalkozás ékezetthibával? Ács, akiért érdemes imádkozni, hiszen könnyen lezuhanhat a tetőről? Nem, mert az IMA most az *ischaemiamódosított albumin, az ACS acut coronaria syndroma*.

Néha azt vetik a nyelvészek a szemünkre, hogy túlságosan terjedősen fogalmazunk, máskor meg – mint most is – azt,

hogya a tömörítés érthetlenné teszi a mondanivalónkat. Nehéz az arany középutat megtalálni. AIHAÍVEIK, azaz Abba Is Hagynom Az Írást, Valami Ennyiből Is Kiderül.

IRODALOM

Bősze Péter 2007. Terjengős mondatok, körülményes mondat szerkesztés. *MONy.* 7/1: 35–40.

Bősze Péter–Laczkó Krisztina 2006. Az összetett szavak – orvosi és nyelvészszemmel. *MONy.* 6/2: 72–86.

MEGJEGYZÉS A SZÖVEGCSISZOLÁS CÍMŰ ROVATHOZ

Donáth Tibor

A SZÖVEGSZERKESZTÉS FINTORAI – NÉHÁNY PÉLDA A SZÓELVÁLASZTÁS BORZALMAIRÓL

Amikor megjelentek az első számítógépes szövegszerkesztő programok, csodáltuk azok minden lépését, hihetetlen lehetőségeit az irodalmi munka megkönnyítésében. Akadtak ezután közöttünk számosan, akik kizárólag erre a programra hagyatkoztak, annak szerkesztési elveit, helyesírási útmutatóját biblikusan elfogadták, és az ember szellemi kontrollját teljesen kikapcsolták. Lettek is ebből különböző anomáliák. E helyen most a szavak elválasztásának gépi kivitelezésére hoznék fel néhány példát.

Történt, hogy a négy nyelvű Anatómiai Szótáram szerkesztésén dolgoztam, amikor is az alábbi magyar, valamint latin szakszó- és szerzői névi (eponim) elválasztásokat kaptam a szövegszerkesztőmből (10-10 példát sorolnék fel):

<i>ar-cüreg</i>	<i>hermap-hroditis</i>
<i>fel-etti</i>	<i>holoc-rinia</i>
<i>kielég-ülés</i>	<i>hypog-lossus</i>
<i>or-rüreg</i>	<i>corne-oscleralis</i>
<i>sze-mizmok</i>	<i>Eus-tachi</i>
<i>vállí-zület</i>	<i>Ke-ithi</i>
<i>komp-akta</i>	<i>subs-tantia</i>
<i>vé-ralvadás</i>	<i>palatop-haringeus</i>
<i>zsige-relőses</i>	<i>perit-hel</i>
<i>szem-éremajak</i>	<i>jejun-alis</i>

Ugyanakkor sűrűn találkoztam – ezúttal a gépíró hibájából – az ékezetvesztésből adódó olyan súlyos értelmi változtatásokkal, amelyeket a helyesírási program nem tud javítani, mert a szavak önmagukban helytállóak. Néhány példa: *savós* helyett helytelenül: *sávós*; *nyálka* helyett *nyalka*.

Mindezeket csak azért kívántam megemlíteni, hogy a számítógépes szövegszerkesztés áldásait élvezve, soha ne feledkezzünk meg a kapott szöveg szellemi kontrolljáról.

Ezt akarjuk?

(Négy sor a jövőből)

„Gyere, darling, shoppingoljunk, let's go!
Vár minket az Auchan meg a Tesco.”

„Sorry, én most busy vagyok very,
de tomorrow shoppingolunk, Feri.”

(Remélem, csak rémeket látok, de játéknak jó.)

Berényi Mihály